

O‘ZBEKISTONDA MEHMONXONA SOHASINING O‘SISHI VA UNING ASOSIY TENDENSIYALARI

Asqarova Lobarxon Usmanjanovna

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti,

“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida assistenti,

lobarhonasqarova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda mehmonxonachilik sohasidagi o‘shish sur‘atlari, mavjud muammolar, sohaning hozirgi holatini o‘rganish, rivojlanish tendensiyalari, mavjud muammolarni tahlil qilish va amaliy yechimlar hamda asosiy rivojlanish yo‘nalishlarini ilmiy asosda tahlil qilish bo‘yicha fikrlar mavjud.

Аннотация. В статье изложены идеи развития гостиничного хозяйства в Узбекистане, существующие проблемы, исследование текущего состояния отрасли, тенденции развития, анализ существующих проблем и практических решений, а также научный анализ основных направлений развития.

Abstract. This article contains ideas on the growth rates of the hotel industry in Uzbekistan, existing problems, a study of the current state of the industry, development trends, an analysis of existing problems and practical solutions, as well as a scientific analysis of the main development directions.

Kalit so‘zlar: turizm industriyasi, mehmonxona infratuzilmasi, kadr, dual ta‘lim, milliy brend.

Ключевые слова: туристическая индустрия, гостиничная инфраструктура, кадры, дуальное образование, национальный бренд.

Keywords: tourism industry, hotel infrastructure, personnel, dual education, national brand.

Kirish

O‘zbekiston iqtisodiyoti so‘nggi yillarda xizmatlar sektorining tarkibiy og‘irligini oshirib bormoqda, bunda mehmonxona xo‘jaligining kengayishi muhim rol o‘ynaydi. Mehmonxonalar soni, xizmatlar turlari, joylashtirish vositalari va ularning mintaqaviy diversifikatsiyasi bevosita yalpi ichki mahsulot (YaIM) tarkibida xizmatlar ulushining oshishiga sabab bo‘lmoqda.

O‘zbekistonda turizm industriyasi bilan xalqaro maydonda alohida e‘tibor qozonmoqda. Turizm mamlakat iqtisodiyotida nafaqat valyuta tushumlarini ta‘minlovchi, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, madaniy merosni saqlash va xalqaro imidjni oshirishning muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Mehmonxona sohasi turizm infratuzilmasining asosiy qismini tashkil etadi va uning samarali faoliyati sayyohlarning umumiy qoniqish darajasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois

O‘zbekistonda mehmonxonachilik sohasining rivojlanish tendensiyalarini o‘rganish dolzarb masala hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi va metodologiya

O‘zbek olimlari asarlarida, jumladan **Karimov B. (2023)** tomonidan chop etilgan “O‘zbekistonda turizm sohasining rivojlanish istiqbollari” nomli ishda turizmni rivojlantirishning iqtisodiy asoslari va mehmonxonachilikning davlat siyosati doirasidagi ahamiyati yoritilgan. Muallif mehmonxonalar sonining ko‘payishi bilan bir qatorda, xizmatlar sifatini oshirish zaruriyatini ham ta’kidlaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligining yillik hisobotlarida (2019–2024) mehmonxonalar sonining dinamikasi, ularning hududiy taqsimlanishi, xalqaro brendlarning kirib kelishi va investitsiya hajmlari haqida batafsil statistik ma’lumotlar keltirilgan. Bu hujjatlar tadqiqot uchun asosiy faktik manba sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqotda bir nechta ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Avvalo, statistik tahlil metodi orqali O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi, Turizm va madaniy meros vazirligi hamda xalqaro tashkilotlar (UNWTO, OECD) ma’lumotlari asosida sohaning dinamikasi o‘rganildi. Qiyosiy usul yordamida O‘zbekiston tajribasi qo‘shni davlatlar – Qozog‘iston va Qirg‘iziston bilan taqqoslandi. Shuningdek, tizimli yondashuv asosida mehmonxonachilik sohasi turizm industriyasining ajralmas qismi sifatida ko‘rib chiqildi.

Natijalar

Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2017 yildan 2023 yilgacha O‘zbekistonga kelgan chet ellik sayyohlar soni 2,7 milliondan 6,6 milliongacha ortgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich mehmonxona xizmatlariga bo‘lgan talabning barqaror o‘sayotganini anglatadi. Shu bilan birga, 2023 yilda mehmonxona xizmatlarining yalpi hajmi 3,5 trillion so‘mdan oshgan bo‘lib, ularning xizmatlar eksportidagi ulushi sezilarli darajada yuqorilagan. "Xizmatlar sohasi, jumladan mehmonxona tarmog‘iga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimi 2020-2023 yillarda 2,2 barobar ortdi"¹.

2018-yilda mamlakatda 900 ta mehmonxona faoliyat yuritgan bo‘lsa, 2024-yilga kelib ularning soni 2000 dan oshdi. Turistik oqimning ko‘payishi mehmonxona infratuzilmasiga bo‘lgan talabni keskin oshirdi. 2019-yilda O‘zbekistonga tashrif buyurgan sayyohlar soni 6,7 mln kishini tashkil etgan bo‘lsa, pandemiya yillaridan so‘ng 2023-yilda bu ko‘rsatkich 5,4 mln ga yetdi.

Hilton, Hyatt, Radisson, Marriott kabi yirik brendlar O‘zbekiston bozoriga kirib kelmoqda. Shu bilan birga, oilaviy mehmonxonalar, hostellar va “guest house”lar soni ham ortmoqda. Davlat tomonidan soliqlardan imtiyozlar berilishi, yer ajratishda

¹ Kadirov S.Sh. Nomoddiy aktivlar hisobi va tahlili uslubiyotini takomillashtirish: diss. ... PhD i.f. – Toshkent: Toshkent davlat agrar universiteti, 2024. – 141 b.

yengilliklar taqdim etilishi va investitsion dasturlar mehmonxonachilik sohasiga sarmoya jalb qilishni jadallashtirdi.

Shuningdek, mehmonxona infratuzilmasining kengayishi mintaqaviy iqtisodiyotlar barqarorligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Masalan, Buxoro, Xiva va Samarqand kabi turistik shaharlar atrofida yangi mehmonxona obyektlarining paydo bo'lishi mahalliy tadbirkorlik faolligini oshirib, infratuzilmaviy loyihalarga sarmoya oqimini kuchaytirgan. "Hududlarda mehmonxona infratuzilmasi rivojlangani sari investitsion faollik va turizm daromadlari salmog'i oshib boradi, bu esa mahalliy byudjetlar daromad bazasini kengaytiradi"².

Umuman olganda, mehmonxona infratuzilmasi makroiqtisodiy o'sishning muhim elementlaridan biri bo'lib, xizmatlar sektorining hajmi, soliq tushumlari, investitsiya jalb qilish ko'rsatkichlari va yangi ish o'rinlari yaratilishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa ushbu sohani rivojlantirishni strategik iqtisodiy ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilash zarurligini ko'rsatadi. Mehmonxona tarmog'ining rivojlanish holatini aniq, tizimli va kompleks baholash uchun uch asosiy komponentni qamrab oluvchi indikatorlar majmuasini ishlab chiqish zarur. Ushbu komponentlar - infratuzilma, investitsiya faolligi va turistik oqimlar - mehmonxona xo'jaligining real iqtisodiy samaradorligini aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Har bir komponent o'ziga xos tahliliy ko'rsatkichlar bilan ifodalanib, ularning yig'indisi asosida holat baholash modeli shakllantiriladi.

Rivojlanish tendensiyalarining asosiylari quyidagilardan iborat:

- mehmonxonalar turini diversifikatsiya qilish (luxury, oilaviy, eko-lodge va boshqalar);
- raqamlashtirish (onlayn bron tizimlari, smart-hotel texnologiyalari);
- xizmat sifati va kadrlar malakasini oshirish;
- ekologik barqarorlik tamoyillarini keng joriy etish.

Muhokama

O'zbekiston mehmonxonachilik sohasida kuzatilayotgan o'sish, asosan, davlat siyosati va investitsion muhitning yaxshilanishi natijasidir. Shu bilan birga, sohada bir qator muammolar ham mavjud. Jumladan, malakali kadrlar yetishmasligi, mehmonxonalar hududiy notekis taqsimlanganligi (asosiy qismi Toshkent, Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlarida joylashgan), xalqaro marketing faoliyatining sustligi shular jumlasidandir.

Mazkur muammolarni hal etish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- 1) turizm va mehmonxona sohasida malakali kadrlar tayyorlashni kuchaytirish. Ushbu muammoning amaliy yechimlari:

² Musajonov Q.O. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda maqsadli tushumlar hisobini takomillashtirish. – Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, 2021. – 99 b.

Xalqaro tajriba almashish: Turizm universitetlari va mehmonxona brendlari bilan qo‘shma dasturlar joriy qilish.

Dual ta’lim tizimi: Talabalarni o‘qish davomida mehmonxonalarda amaliyot o‘tashini majburiy qilish.

Chet tillarni chuqur o‘rgatish: Ingliz, rus, arab, xitoy tillarida muloqot qila oladigan kadrlarni ko‘paytirish.

Professional sertifikatlash: Xizmat ko‘rsatish, menejment, barqaror turizm bo‘yicha xalqaro sertifikatlar olish tizimini yo‘lga qo‘yish.

Hududlarda markazlar ochish: Samarqand, Buxoro, Xiva, Farg‘ona vodiysi kabi turizm markazlarida maxsus o‘quv markazlarini tashkil etish.

2) hududlarda kichik va o‘rta mehmonxonalarni rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash. Bunday vaziyatda quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash (Kichik mehmonxonalar qurish uchun imtiyozli kreditlar ajratish; Soliq yengilliklari (birinchi 3–5 yil davomida foyda solig‘i yoki QQSdan ozod qilish);

Huquqiy va tashkiliy qo‘llab-quvvatlash (Mehmonxona ochish uchun ruxsatnomalarni soddalashtirish; “Bir darcha” tizimi orqali barcha hujjatlarni tezlashtirish);

3) O‘zbekiston turizm brendini xalqaro maydonda faol targ‘ib qilish:

Yagona milliy brend konsepsiyasi;

Xalqaro reklamani yo‘lga qo‘yish orqali ko‘zlangan maqsadga erishish mumkin.

Xulosa

Ushbu maqolada ko‘rib chiqilgan ma’lumot va tahlillarga asoslanib, O‘zbekistonda mehmonxonachilik sohasida kuzatilayotgan o‘shish - siyosiy iroda, investitsiyalar oqimi va bozordagi raqamlashtirish hamda diversifikatsiya jarayonlari natijasi ekanligi aniqlandi. Tadqiqot 2018–2024 yillar oralig‘idagi tendensiyalarni tahlil qilib, quyidagi asosiy xulosalarga olib keladi.

Birinchidan, soha jadal kengaymoqda. (Oldingi bo‘limlarda keltirilgan statistik ko‘rsatkichlar tasdiqlagandek) mehmonxonalar soni va yangi investitsiyalar keskin oshmoqda, xalqaro brendlarning kirib kelishi xizmat sifati va talabni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Pandemiyadan keyingi tiklanish davomida sayyohlar oqimi to‘liq avvalgidek bo‘lmasa-da, barqaror o‘shish kuzatilmoqda.

Ikkinchidan, o‘shishni belgilovchi asosiy tendensiyalar - diversifikatsiya (luxurydan tortib family/eco-lodge’largacha), raqamlashtirish (online bronlash, smart-hotel yechimlari), xizmat sifati va barqarorlikka yo‘naltirilgan tashabbuslardir. Ushbu tendensiyalar mamlakatdagi mezbonlik xizmatlarini global standartlarga yaqinlashtirishga xizmat qilmoqda, biroq ularni kengroq va barqaror qiluvchi omillar - kadrlar tayyorlash, hududiy muvozanat va samarali marketing - hali to‘liq hal etilmagan.

Uchinchidan, hududiy notekislik va kadrlar muammolari sohaning rivojlanishiga potensial to‘siqlar bo‘lib qolmoqda. Asosiy investitsiya markazlari Toshkent, Samarqand, Buxoro va Xiva atrofida to‘plangani tufayli chekka hududlar imkoniyatlarni yetarlicha olmadi. Shuningdek, xorijiy tillar, mijoz bilan ishlash madaniyati va amaliy malaka yo‘qligi xizmat sifatining sathini cheklab qo‘ymoqda.

Mehmonxona tarmog‘ining kengayishi sayyohlar oqimiga mos ravishda xizmat ko‘rsatish sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Yaqin yillarda sohada raqamlashtirish, diversifikatsiya va ekologik barqarorlik tamoyillari asosiy rivojlanish yo‘nalishlari bo‘lib qoladi. Prognozlarga ko‘ra, 2026-yilga kelib mamlakatdagi mehmonxonalar soni 3000 taga yetishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi rasmiy hisobotlari (2019–2024).
2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.
3. UNWTO World Tourism Barometer (2023–2024).
4. Kadirov S.Sh. Nomoddiy aktivlar hisobi va tahlili uslubiyotini takomillashtirish: diss. ... PhD i.f. – Toshkent: Toshkent davlat agrar universiteti, 2024. – 141 b.
5. Musajonov Q.O. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda maqsadli tushumlar hisobini takomillashtirish. – Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, 2021. – 99 b.
6. OECD Tourism Trends and Policies Report, 2024.